

שיכוני החיילים בימי הביניים

הפיכתה של עכו לעיר הצלבנית המרכזית כרוכה בסיפורה של הממלכה הצלבנית על הכוחות השונים שהרכיבו אותה. ההשתמרות יוצאת הדופן של המבנים מהתקופה הצלבנית גם היא סיפור היסטורי בפני עצמו | **תמר הירדני**

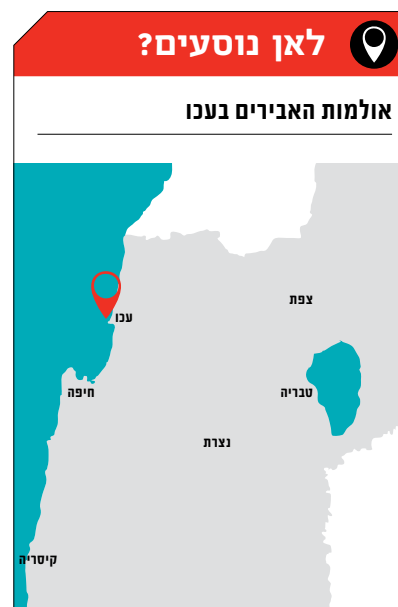
בירתה, עכו הייתה עיר הנמל הצלבנית המרכזית בלבנט. היא זכתה למעמד זה אחרי כיבוש בזק מרשים של הצלבנים ב-1104 שנמשך פחות מעשרים יום, וזאת בעזרתו האדיבה של צי העיר האיטלקית גנואה. המלך בלדווין היה אסיר תודה ופרגן לגנואזים זכויות מפליגות בעיר, ובהן ניהול שכונה אוטונומית לגמרי, מסחר בלתי מוגבל בנמל ופטור ממסים. עשרים שנה אחר כך סייע הצי של העיר ונציה לכבוש את צור, ובתמורה ביקש תנאים דומים לאלה שקיבלו הגנואזים. המלך הסכים, אבל אז הסתבר שהוונציאנים רוצים את התנאים הנ"ל דווקא בעכו ולא בצור, כי עם כל הכבוד לצור, הנמל של עכו היה רווחי בהרבה, שלא לדבר על החומס שהיה הרבה יותר מוצלח. עכו הלכה והתמלאה בשכונות אוטונומיות שכאלה, שנבנו כולן כתודה על סיוע צבאי, וכך אפשר היה לבקר בימי הממלכה הראשונה גם ברובע הקטן של אמלפי, לקנות פיצה ברובע של פיזה ולנופף לשלום לאבריים חסונים שהשתייכו למסדר הטמפלרי או למסדר ההוספיטלרי. מסדרים צבאיים אלה עסקו בליווי צליינים לירושלים, בבניית מבצרים מרשימים בכל הארץ ובגריפת הון באופן כללי. כל אחד מהם החזיק מפקדה ראשית מרשימה ביותר בירושלים וסניף בינוני בעכו.

מקובלת, זו שלומדת למבחנים ומתחנפת לחברות, מגיעה להישגים לא רעים ובכל זאת נשארת תמיד בצלה של מלכת הכיתה ירושלים.

היה זה לאחר הנכבה הצלבנית שהתחוללה ב-1187. ממלכת הצלבנים נפלה לידי צלאח א-דין המוסלמי, ולקח להם ארבע שנים להתעשת, לגייס את ריצ'רד לב הארי, להתחמש ולשוב אל ארץ הקודש במסע צלב מחודש ועצבני במיוחד. הם נחלו ניצחון מזהיר, כבשו את כל ערי החוף בארץ ישראל ואפילו ערים בודדות בלבנון, אלא שבזה פחות או יותר הסתכם זוהרו של הניצחון. הצלבנים לא הצליחו לפרוץ את קו מישור החוף והגליל, ובמשך כמעט מאה שנה ישבו והתבוננו בעיניים כלות איך ירושלים וארץ הקודש מחליפות ידיים בין האויבים לממלכים בעוד שהם מחוץ למשחק. בעיקשות ימי ביניימית אופיינית הם המשיכו לכנות את ממלכתם הרזה בשמה הקודם – 'ממלכת ירושלים' – והתפללו לשוב לציון ברינה. בינתיים שימשה עכו בירה זמנית ביותר, וזאת בעיקר בגלל שהצלבנים לא ידעו שכל מה שזמני במזרח התיכון הוא בדרך כלל הקבוע.

עיר שכונות החיילים

בימיה היפים של הממלכה הצלבנית הראשונה, בעת שירושלים הייתה

לאן נוסעים?

אולמות האבריים בעכו

כו הייתה ונותרה עיר חוף חביבה ובה אטרקציות תיירותיות למכביר, נוף לים ומפרץ אלגנטי

ע

שבעבר היה אפילו שימושי, אבל לפני 800 שנה הייתה עכו בעיקר בירת המחלף הגדולה ביותר במזרח התיכון. הימים היו ימי הממלכה הצלבנית, ועכו הייתה בירתה הבלתי מעורערת. חומותיה עמדו איתן, הדייט-פרי בנמל שקק סוחרים, ורבעים בנייחוח איטלקי עם שמות מפולפלים כמו 'הרובע הפיזני' והרובע הטמפלרי' השקיפו אל הים. אבל האמת היא שעכו חביבתנו הייתה אז הילדה הלא

השתמרות יוצאת דופן של
אדריכלות צלבנית בארץ ישראל.
נמל עכו בצילום מלמעלה
צילום: יצחק מרמלשטיין

לראות מתי הם יביאו את הסוף על
עצמם. זה קרה ב-1291, כשהסולטן
הממלוכי מוחמד אבן קלאון תקף את
עכו ומצא בה עוינות, חוסר ארגון
והרבה כנסיות "שכף רגלנו לא תדרוך
בהן". העיר נפלה לידי ללא מאמץ
ניכר בתום מצור בן חודשיים בלבד,

עם נפילת הממלכה ב-1187 נאלצו
המסדרים לוותר על הנדל"ן הירושלמי,
ומפקדותיהם בירושלים הפכו למבני
קודש מוסלמיים.

בלית ברירה העתיקו המסדרים את
מרכזם לעכו, והפכו את הסניפים
הבינוניים בה לאימפריות בסדר גודל
של איקאה. הם החזיקו בעקשנות
במבצריהם ברחבי הגליל ובמישור
החוף, והשתדלו להצדיק את קיומם
בזכות ליווי צליינים בשירות לביקור
בירושלים ובחזרה.

במשך כל ימי הממלכה השנייה
התקוטטו בעלי הזכויות בעכו על
שטח ועל כסף. מלך ירושלים הצלבני,
שהתגורר אף הוא בעכו, הרחיב את
העיר צפונה והכפיל את שטח העיר כדי
לספק את האגו ואת יצר השתלטנות
של כולם, מה שהפך אותם לשתלטנים
ולתאבי בצע עוד יותר משהיו. הדבר
הסלים במיוחד באמצע המאה ה-13,
כשעכו מנתה למעלה משישים אלף
תושבים וכבר לא היה לה ממש לאן
להתרחב. ב-1258 פרץ בנמל קרב ימי
מקומי מביך. הקרב הסתיים בניצחון
הוונציאנים, ואלה סילקו את הגנאוזים
הרחק אל החומס הירוד של צור.
המוסלמים הביטו בהשתאות בנוצרים
המכסחים אלה את אלה וחיכו בסבלנות

ארזתם לבד?

◀ פירוש השם עכו לא ידוע. העיר מוזכרת פעם אחת בתנ"ך כאחת מהערים
ששבת אשר לא הצליח לכבוש (שופטים א', ל"א). בתקופה הצלבנית
זכתה עכו לחומות מבוצרות וכונתה 'המצודה' – ביוונית 'חקרא' או 'אקרא'
(אקרופוליס – עיר מבוצרת). בלטינית היה שמה Acre, שם שהביא לזיהוי
שגוי של עכו עם עקרון. השם Acre הוא שמה הלועזי של עכו עד ימינו.

◀ חלון הזדמנויות קטן לשלום נפתח בימי הממלכה הצלבנית השנייה,
כאשר הקיסר פרידריך השני חתם עם המוסלמים על הסכם שהתיר
לצלבנים להתיישב בירושלים למשך עשר שנים. על פרטי ההסכם
המפתיע תוכלו לקרוא בוויקיפדיה בערך 'הסכם יפו (1229)'.

◀ כיוון שכמעט אף נוצרי לא שילם מסים בעכו הצלבנית, לא נותר לשלטון
אלא לפתוח את שערי העיר גם למוסלמים וליהודים. בזכות צעד זה
שגשגה בעכו קהילה יהודית קטנה ולא מובנת מאליה, ובסביבות 1210
הצטרפו אליה רבנים חשובים שהגיעו ארצה בעליית בעלי התוספות. סמוך
ל-1260 התיישב בעכו רבנו יחיאל מפריז, החשוב ברבני צרפת באותה עת,
וב-1267 זכתה עכו לתושב חדש ומפורסם בשם רמב"ן.

תנאי השירות של
הצבאות השונים הותירו
אולמות מפוארים. חדר
האוכל ההוספיטלרי
צילום: תיירות ישראל

הוא עשה הון מבלעדיותו בענפים אלה
מול נמלי אירופה, ובראותו כי טוב
שיקם דאהר אל-עומר גם את חומות
העיר ההרוסות והעתיק את בירתו
מטבריה לעכו. לצורך כך הוא ערך
סקר מקיף בין חורבות העיר, ומסקנתו
הייתה שחבל לו לפנות את ההריסות
ולשקם את העיר הצלבנית הענקית,
א-ללה ירחמה. במקום זה החליט
דאהר אל-עומר לשפוך על ההריסות
בדרום העיר טונות של חול ים נקי
ולעשות לעיר ריסטרט במפלס גבוה
יותר. תשתית העיר החדשה הוצבה

והמוסלמים החריבו את עכו הצלבנית
והפכו אותה לכפר דייגים מוסלמי קטן
וצנוע עם נמל עלוב.

זמן לשיפוצים

במשך מאות שנים עמדה עכו חרבה,
עד שבאמצע המאה ה-18 הפכה
לפתע ליקירת השלטון העות'מאני
כאשר מושל הגליל דאהר אל-עומר
החליט לשפץ את הנמל העתיק.
הכיוון היה עסקי לגמרי – להפוך את
הנמל לנקודת ייצוא מרכזית לסחורות
מהגליל, בעיקר ייצוא כותנה ואשלגן.

מודיעין שלום

איפה לאכול

מסעדת השלום

דרך הארבעה 20
כשר, בשרי, 04-9910155

קפה גרג

החרושת 2, קניון עזריאלי
כשר למהדרין, חלבי, 04-9558088

סנדוויץ' בר סמי הגדול

דרך הארבעה 22
כשר, בשרי, 04-9555255

עוד באזור

מנהרת הטמפלרים

פתוח 9:30-17:30 ו' 9:30-18:30
כניסה בתשלום, 04-9956706

בית כנסת הרמח"ל

רחוב השוק
א"ה' 9:30-15:00 ו' 9:30-18:00
כניסה חופשית, 04-9913407

המרכז הנהאי

בכניסה הצפונית לעכו
הגנים החיצוניים 9:00-16:00
הגנים הפנימיים והמקדש
ו"ב' 9:00-12:00
כניסה חופשית, 04-8313131

לכך היא שאין עוד מקום בארצנו שבו אפשר לבקר בעשרות אולמות צלבניים ענקיים העומדים בשלמותם, וקירותיהם העבים יכולים לצחוק על ריכטר בעת רעידת אדמה. אולם יפה במיוחד ששרד למלוא גובהו הבלתי נתפס הוא חדר האוכל של האבירים. קמרונותיו היפהפיים נתמכים בעמודים עגולים עוצרי נשימה, ואפשר לשמוע בו מורי דרך נרגשים הוגים מלים כמו 'קשתות גותיות' או 'פרקטוריום' (חדר אוכל) כשלחלוחית התפעמות בעיניהם. גאון תירות בעיריית עכו הצליח להשמיש בשנים האחרונות חלקים מאולמות האבירים ולהציב בהם תערוכה קבועה. המקום משמש גם מרכז למופעים ולפסטיבלים. גאון אחר, קצת פחות מוצלח לטעמנו, מפיך לאחרונה באולמות האבירים אירוע הכולל מופע קרבות סוסים בלבוש צלבני מלא, וארוחה ימי ביניימית שבה צופים הסועדים בטקס הכתרה אותנטי של המלכה מליסנדה או משהו כזה. משחקים צלבניים ותחפושות אבירים לא תמיד יורדים לנו כל כך טוב בגרון כשאנו נזכרים בטבח הנורא שנערך ביהודים בכל מקום שאליו הגיעו ההמונים במהלך מסעי הצלב. כדאי ומומלץ לבקר באולמות האבירים בעכו, ובעיקר לשמוח שכל מה שנשאר מהם הוא בעיקר ארכאולוגיה. ם

על ראשי הקירות של העיר הצלבנית, וכך הפכו פסגות הפיאצות האיטלקיות לרצפות כיכרות שוק חדשות, וראשי רחובות צלבניים הפכו לסמטאות עות'מאניות. המושל עצמו התיישב בארמון שבנה בתוך ביצור צלבני ליד הנמל, מבלי שידע כי המקום שימש בעבר את אבירי המסדר ההוספיטלרי. ממשיכו בתפקיד במאה ה-18, המושל 'המלבב' אחמד אל-ג'זאר, המשיך במלאכת השיקום של עכו ובהעתקת העיר מהמפלס הצלבני הקבור למפלסה החדש. כך הפכה כיכר הרובע הוונציאני לחאן אל פראנג; כיכר המכס הצלבנית הייתה לחאן אל עומדאן; ליד הארמון הוקם בית סוהר וכנסית הצלב הקדוש הייתה למסגד אל-ג'זאר.

המקום שהשתמר יותר מכל מעכו הצלבנית הוא המצודה ההוספיטלרית. זו נבנתה כל כך יפה וכל כך גבוה עד שדאהר אל-עומר החליט כאמור לשפץ אותה קצת ולהפוך לדייר מוגן באולמותיה.

קבורת העיר הצלבנית נתפסה בעיני המוסלמים כמחיקת עברה הנוצרי של עכו, אבל זה רק בגלל שהם לא הבינו כלום בארכאולוגיה. בזכותם כל שנותר לחופרים בני זמננו לעשות הוא לפנות את ערמות החול ולאפשר לכולנו להלך ברחובות צלבניים המצויים עד היום בשלמותם מתחת לפני השטח, כשרק חיזוק בטון שומר עליהם מפני צניחת הקומה העליונה פנימה.

המתחם הענק, שזכה לכינוי 'אולמות האבירים', שימש גם כארמונו של אל-ג'זאר והפך בימינו לאחד האתרים המתוירים ביותר בעכו. הסיבה העיקרית

תמר הירדני
מורת דרך מוסמכת, מדריכה ביד
יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וסופרת
ילדים

